

А. В. Сингаївська,
кандидат філологічних наук, професор;
О. М. Мосейчук,
кандидат філологічних наук, викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ СЕМАНТИКИ ОДНОСЛІВНИХ ІДИОМ

У статті розглядаються когнітивні механізми формування семантики однослівних ідіом англійської мови. Виокремлено та проаналізовано такі види когнітивних механізмів як метафора, метонімія, синекдоха, металепис, метафтонімія, гіпербола та літота. Визначено природу цих механізмів та їх типові когнітивні моделі. Розглянуто проблему їх визначення і розмежування та окреслено шляхи її вирішення.

Діяльнісний підхід до мови у сучасній лінгвістиці визначається необхідністю дослідження функціонально-прагматичних характеристик її одиниць. Найголовнішою функціональною ознакою ідіом, що зумовлює та пояснює їх існування, є експресивність [1: 49-54], яка, у свою чергу, виникає завдяки образності. Метою дослідження є вивчення когнітивних механізмів формування експресивності однослівних ідіом (далі ОІ), яка визначає їх прагматичний потенціал. Об'єктом дослідження є ОІ англійської мови, а предметом – когнітивні механізми породження їх семантики. ОІ розглядається нами як продукт креативної рефлексивно-номінаційної діяльності носіїв мови, спрямованої на посилення регулятивного потенціалу мовного знака шляхом вторинної номінації. Їй властиві такі риси як структурно-семантична цільнооформленість, узуальна стійкість, ідіоматичність, експресивність, образність та здатність до емотивно-оцінної кваліфікації позначуваного [1: 54].

ОІ, як одиниці вторинної номінації, утворюються у результаті складного семантичного перетворення одиниць первинної номінації, в основі якого лежать процеси транспозиції значення, відомі як метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола, літота та семантичні процеси звуження, розширення, елевації й деградації значення. Серед усіх можливих шляхів транспозиції значення у процесі утворення і сприйняття ОІ домінуючими є метафоризація та метонімізація. Вони обумовлені здатністю свідомості людини до сприйняття та відображення явищ, предметів тощо за допомогою інших явищ або їх складових. Якщо алегоричність метафори полягає в отождоженні об'єктів, явищ, понять за їх подібністю, то алегоричність метонімії базується на зв'язку (співпричетності) речей (об'єктів, явищ, понять). Метонімія є результатом позначення однієї речі через іншу, що асоціюється з нею по суміжності [2: 173].

Метафоричний стиль мислення спирається на вільні асоціації, переноси і на довільне комбінування психологічних понять, про що свідчать наочні образи та інтуїтивні уявлення про відношення між цими поняттями [3]. Терміни "вільні асоціації" та "довільне комбінування психологічних понять" не слід розуміти буквально, оскільки зв'язок між сутностями у процесі створення вторинної номінації, на наш погляд, не характеризується абсолютною довільністю. Те, що асоціації не є вільними, доводить той факт, що у процесі вторинної номінації суб'єкт (свідомо або підсвідомо) обирає саме ті предмети, явища і властивості, що мають риси, які певним чином пов'язані (асоціюються) з позначуванним у конкретному лінгвокультурному середовищі. Сам термін "асоціація" несе в собі сему "зв'язок між сутностями", який утворюється на основі досвіду. На цей факт, ще у першій половині ХХ сторіччя звернув увагу І. Є. Анічков: "<...> людина може бачити за допомогою зору будь-який предмет або будь-яку ознаку такого предмета, може подумки сприймати будь-яке явище, наприклад, помилку, зміну тощо, але не може бачити чи сприймати *будь-що*, наприклад, не може побачити звук, смак, запах, час або побажання" [4: 110-111]. Асоціативна співвіднесеність за подібністю містить суб'єктивний фактор сприйняття дійсності, і, отже, для адекватної розшифровки закодованого значення ознаки необхідно володіти попередніми фоновими знаннями щодо сформованих у певному колективі предметно-практичних зв'язків [5]: *Romeo – an ardent male lover* (велелюбний, палкий, пристрасний чоловік) [6].

Незважаючи на недовільний характер зв'язку між сутностями, що порівнюються, метафора, по відношенню до метонімії, відзначається більшою суб'єктивністю, адже "площина перетину допоміжного і загального суб'єктів є лише уявно і досить умовно виокремленою частиною цих двох понять" [7: 17]. Наприклад, сема "боягузтво", що поєднує поняття "людина" та "курча" в однослівній ідіомі *chicken*, не є складовою жодного з цих понять. В основі метафоричної суб'єктивності лежить процес гіпостазування – наділення самостійним буттям певного абстрактного поняття, ознаки, ідеї тощо. Отже, в процесі метафоричної номінації суб'єкт дискурсу обирає спільну ознаку, яка *вважається* об'єктивною, конвенціонально закріпленою у певному мовному колективі внаслідок висновків (хибних або вірних), спостережень, міфології тощо.

Метонімічне мислення є ірраціональним за своїм характером. Можливо, воно є ще більш ірраціональним, ніж метафоричне, оскільки останнє людина може усвідомлювати та навіть

раціоналізувати в модусі "подібності". Метонімічне мислення діє в неусвідомлюваному режимі та досить важко піддається осмисленню [2: 174-175].

Метафорична номінація пов'язана з порівнянням, оскільки в її основі лежить згорнуте порівняння. Слід зазначити, що зв'язок між метафорою та порівнянням можна охарактеризувати лише як дериваційний, оскільки визначення метафори як скороченого, редукованого порівняння призводить до хибного ототожнення семантики метафори та порівняння [7: 51-53]. При зіставленні наступних речень спостерігається процес перетворення, згортання порівняння у метафору: *He is as small as a shrimp* (малий як креветка) → *He is a shrimp*. Оі *shrimp* (крихітка; нікчема) завдяки образності самостійно реалізує семи "розмір/незначущість" і не потребує уточнення за допомогою порівняльного звороту *as small as*.

В основі метафоричної номінації лежить принцип (або модус фіктивності), зміст якого можна виразити у вигляді "як нібито". Модус фіктивності уможливує уподібнення логічно і онтологічно несхожих сутностей: без припущення, що X є таким, як нібито він був Y-ом, процес метафоризації стає неможливим. "Модус фіктивності є "присудком" метафори: розгадка метафори – це розуміння того, що її "буквальне" значення пропонується сприймати "фіктивно". Отже, модус фіктивності – це основний нерв метафори як процесу і результату" [8: 137].

Незважаючи на близькість значення метафори й порівняння, їх семантика не є тотожною оскільки: 1) за своїм змістом, у більшості випадків, метафора багатша за порівняння: у порівнянні *Greg is as clever/sly/cunning as a fox* реалізується лише один параметр, у той час як у метафорі *Greg is an old fox* – реалізовані всі три порівняння; 2) порівняння й метафора розмежуються за смисловими процедурами формування їх значення: *She is as quiet as a mouse* (уподібнення), *she is a mouse* (ототожнення) [7: 52-53].

Слід зазначити, метафоричні переноси підпорядковуються досить чіткій закономірності й завжди здійснюються у чітко визначених напрямках, серед яких виокремлюються такі типи взаємодії концептуальних сфер: ПРЕДМЕТ → ПРЕДМЕТ; ПРЕДМЕТ → ЛЮДИНА; ПРЕДМЕТ → АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ; ТВАРИНА → ЛЮДИНА; РОСЛИНА → ЛЮДИНА; ЛЮДИНА → ЛЮДИНА тощо.

В основі найчисленнішої групи ОІ утворених шляхом метафоричного переносу лежить схема ТВАРИНА → ЛЮДИНА, яка опосередкована загальною концептуальною метафорою (моделлю, схемою) ЛЮДИНА – це ТВАРИНА: *gadfly* ("критикан", надокучлива людина (зазвичай журналіст), *fishy* (підозрілий, сумнівний), *bleat* (нити, скаржитися), *coon* (нігер, чорнопикий), *dog* (висліджувати, переслідувати), *goose* (дурень, простак), *gorilla* (здоровань), *horseplay* (груба розвага), *mole* ("кріт", заслана людина), *mouse* (тиха, сором'язлива, боягузлива людина), *sponger* (паразит, нахлібник), *coo* (воркувати), *magpie* (щебетун, щебетуха), *ostrich* (ховати голову у пісок), та багато інших [6; 9].

Напевно, великий обсяг цієї групи пояснюється тим, що з давніх часів людина ототожнює себе з тваринами (інстинктивно відчуваючи біологічну спорідненість), фіксуючи у своєму досвіді певні прояви їх поведінки і наділяє тварин відповідними людськими рисами. У результаті утворюються економні вторинні номінації, що каузують яскраві образи для влучного повідомлення та інтерпретації великої кількості абстрактних понять (зокрема рис людського характеру). Отже, причиною бачення, інтерпретації людиною себе у дзеркалі тварин є тісний зв'язок світу тварин і людей.

Схожа картина спостерігається в групі ОІ, що характеризуються метафоричним переносом РОСЛИНА → ЛЮДИНА: *lemon* (щось неякісне, непривабливе, "халтура"), *bloom/blossom* (розквітати, бути у розквіті), *cabbage/vegetable* ("овоч", людина, що не здатна думати, рухатися, розмовляти тощо внаслідок ушкодження мозку), *evergreen* (вічно молодий, не старіючий), *nut* (ексцентричний дивак; божівільний), *pansy* (гомосексуаліст), *prickly* (дратівливий, образливий), *sap* (простак, дурень, "лох"), *wallflower* (особа, яка не бере участь у якійсь діяльності (вечірка, танці, ігри тощо), *weed* (слабка людина), *plum* (ласий шматок), *sappy* (сентиментальний), *plant* (підкидати комусь щось нелегальне з метою подальшого звинувачення) тощо [6; 9].

Схемі ЛЮДИНА → ЛЮДИНА є притаманним перенесення імені в межах одного класу, в межах однієї тематичної групи: *fiddler* (шахрай), *mongol* (даун), *Nazi* (жорстока, брутальна людина), *man-eater* (жінка, що має багато коханців) тощо. Ці ОІ визначають людину в суспільному, професійному, психологічному тощо контекстах. Іншим прикладом метафоричного перенесення назви в межах одного класу є схема ПРЕДМЕТ → ПРЕДМЕТ: *box* (телевізор, "ящик"), *pancake* (грим), *bread/dough* (гроші) [6].

Схема ПРЕДМЕТ/РЕЧОВИНА → ЛЮДИНА відображає інтерпретацію людини крізь призму світу речовин і предметів: *dummy* (знаряддя в чужих руках; маріонетка), *fence* (людина, що скуповує крадене), *doormat* ("хробак", безхарактерна людина), *battleaxe* (сварлива жінка, що прагне тримати все під контролем), *pawn* (пішак), *fatso/fatty* (товстун, гладун), *sugar* (любий, солоденький, золотко), *mashed* (п'яний), *oily* (елейний, улесливий), тощо [6; 9].

Підтвердженням тези про те, що абстрактні поняття краще і легше сприймаються свідомістю в термінах конкретних речей є загальна родова схема КОНКРЕТНЕ → АБСТРАКТНЕ, що реалізується у видових схемах метафоричного переносу: ЛЮДИНА → АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ: *lifeblood* (джерело життєвої сили), *full-blooded* (сильний), *lame* (незадовільний; непереконливий; недостатній), *feel-good* (оптимістичний, позитивний); ТВАРИНА → АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ: *dovish* (миролюбний), *hawkish*

(войовничий), *lousy* (мерзенний, огидний; паршивий), *lovey-dovey* (закоханий, що вмирає від кохання); РОСЛИНА→АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ: *carrot* (принада, приманка), *peachy* (приємний; чудовий, відмінний), *plum* (ласий шматок; прибуткове місце; вигідне становище), *mushroom* (рости (швидко) як гриби), *peanut* (копійки); ПРЕДМЕТ/РЕЧОВИНА/ФІЗИЧНЕ ЯВИЩЕ→АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ: *earthy* (грубий, простий), *fiddle* (обдурювати), *fiddlesticks* (дурниці!), *simmer* (ледве стримувати (гнів або сміх), *axe* (звільнити (з роботи), *needle* (підбурювати; дратувати), *half-baked* (непродуманий; неопрацьований), *hard-boiled* (досвідчений, бувалий), *sauce* (нахабство, зухвалість); СМАК→АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ: *spicy* (запальний, гарячий; енергійний), *peppery* (запальний, дратівливий), *peachy* (приємний; чудовий, відмінний), *plummy* (вигідний; завидний); КОНКРЕТНА ДІЯ→АБСТРАКТНА ДІЯ: *eyewash* (окозамилування), *overkill* (вихід за межі дозволеного (розумного), *finger-pointing* (процес звинувачення один одного замість вирішення проблеми (рос. "перевод стрелок"), *fence-mending* (зміцнення політичних позицій), *oversell* (перехвалити, перебільшувати переваги), *lash/skewer* (критикувати) [6; 9].

Іншим механізмом, що активно бере участь у формуванні значення ОІ, є метонімія, яка характеризується переносом назви з одного об'єкту на інший на основі їх суміжності [7: 14]. Слід зазначити, що іноді перед мовознавцями постає проблема розмежування метафори й метонімії та її видів, оскільки як метафора, так і метонімія мають однаково незвичайні контексти, які, у свою чергу, створюють ефект неправдоподібності. Метонімія, як один з найважливіших механізмів когнітивної діяльності людини, досить часто кваліфікується як метафора [10]. "У спеціальній літературі в якості прикладів метафори регулярно наводяться метонімія і навпаки; отже, знання семантичних відмінностей (тобто інтуїції) для адекватного розмежування цих двох типів переносу недостатньо" [7: 18, 20]. Причиною цього, на думку автора [7], є те, що дослідники, покладаючись на інтуїцію, нехтують прийомами експериментальної методики – трансформаційного аналізу, синонімічного перефразування, субституції, дистрибутивного аналізу, зокрема, сполучуванісного і контекстуального аналізу тощо".

Метафора за своєю природою є парадигматичним явищем, а метонімія – синтагматичним: Складові певного контексту перебувають у відношеннях суміжності, тоді як у субститутивній множині взаємовиключаючих альтернатив знаки пов'язані відношеннями різного ступеня подібності – від повної еквівалентності до загального смислового ядра антонімів [11: 115].

Доцільним і необхідним інструментом для розмежування метафори і метонімії є трансформаційний аналіз. Якщо у метафорі трансформація розгортання поновлює пропущені ланцюжки порівняння, то у метонімії така трансформація поновлює пропущені ланцюжки синтагматичного асоціювання [7: 18]. Отже, ОІ *to parrot* є результатом згоргання порівняння: *to parrot*→to repeat someone else's words or ideas like a parrot repeats someone else's words [9] (пор. укр. ОІ *наїжачитися*, рос. ОІ *ишачить*); у той час як в основі ОІ *mouthy* лежить метонімічне згоргання: *mouthy* (балакучий)→a person using their mouth to talk too much [9] (пор. укр. ОІ *язикатий*, рос. ОІ *ишяпа*).

На відміну від концептуальної метафори, яка поєднує різномірні царини людського досвіду, метонімічне концептуальне мапування відбувається в межах однієї царини [12: 316-318; 13: 149]. Основними метонімічними моделями, за якими утворюється значення англомовних ОІ, є: ЧАСТИНА→ЦІЛЕ, наприклад, *loudmouth* – крикун; ЕФЕКТ ДІЇ→СУБ'ЄКТ ДІЇ, наприклад, *banger* – драндулет, тарадайка (звуковий ефект, що супроводжує старе або несправне авто під час пересування, є підставою позначення транспортного засобу, який продукує цей ефект); ЗАЛУЧЕНИЙ ДО ДІЇ ОБ'ЄКТ→ДІЯ, наприклад, *to carpet* – дати прочухана (килим є атрибутом приміщень керівників установ, де відбувається винесення догани); ЗАЛУЧЕНИЙ ДО ДІЇ ОБ'ЄКТ→СУБ'ЄКТ ДІЇ, наприклад, *frog* – француз (жаба є об'єктом, що вживається у їжу французами); ІНІЦІУЮЧА ДІЯ→РЕЗУЛЬТУЮЧИЙ СТАН, наприклад, *gatecrasher* – незваний гість (для того щоб потрапити кудись, небажаний гість має спочатку вибити двері); СПОСІБ ДІЇ→ДІЯ, наприклад, *buttonhole* – затримати когось розмовою, приставати (тримаючись пальцями за петельки для гудзиків, мовець не дає співрозмовникові можливості уникнути розмови); ДІЯ→СПОСІБ ДІЇ, наприклад, *breakneck* – стрімголов, із карколомною швидкістю (побутове знання, що, пересуваючись з великою швидкістю, можна отримати важкі тілесні ушкодження, є підставою для позначення відповідного способу дії); РЕЗУЛЬТАТ-ЕФЕКТ→ОБ'ЄКТ/ПОДІЯ/ ЯВИЩЕ/ОЗНАКА, наприклад, *blinder* – яскрава подія, шоу, що може сильно вразити (засліпити) глядачів.

Шляхом перенесення значення за метонімічною моделлю утворюються образна метонімія, синекдоха та металепис. Синекдоха є результатом перенесення назви цілого на його частину й навпаки. Для правильного розуміння синекдох, частину слід розуміти у вузькому (як складову або ж невід'ємну частину об'єкту) та у конкретному сенсі. Застосування поняття "частина" у сфері абстракцій призводить до тлумачення метафори як подвійної метонімії або подвійної синекдохи [7: 17].

Отже, поруч з метафорою, синекдоха як різновид метонімії посідає важливе місце у процесі формування семантики ОІ: *nosey* (людина, що скрізь пхає свого носа), *neck* (обніматися і цілуватися), *loudmouth* (крикун), *badmouth* (злословити, поливати брудом), *bigmouth* (хвалько, базікало), *white-collar* (службовець), *bluestocking* (вчена, неемоційна жінка, педантка, "синя панчоха"), *lazybones* (ледар), *bluebeard* (дружиновбивця), *brainy* (тямовитий; тямущий; дотепний; розумний), *cheeky*

(нахабний), *cloak-and-dagger* (шпигунський), *close-mouthed/tight-lipped* ("рот на замок"), *snout* (поліцейський інформатор, "стукач") [6; 9].

Іншим різновидом метонімії, що бере участь у творенні значення ОІ, є металепис – позначення однієї ситуації або явища через інші, які безпосередньо з ними пов'язані [7: 15]. За допомогою металепису ситуацію можна позначити: 1) за передуючою дією/явищем (*christen* (використати щось вперше, "охрестити"), *gate* (залишати студента після занять як покарання); 2) за супровідною дією/явищем (*limeu* (англієць), *kiwi* (новозеландець), *croak* (померти), *bloodcurdling* (страшний, жахливий; що викликає заціпеніння від жаху), *closed-door* ("за закритими дверима"), *clunker* (драндулет, тарадайка, розвалюха), *eavesdrop* (підслухувати), *collar* (затримати когось розмовою, приставати), *corner* (не давати проходу, діставати), *fizz* (шампанське); 3) за результатом (*pick-me-up* (збудливий засіб (напій); щось, що підносить настрої), *make-or-break* (вирішальний), *knockout* (щось привабливе, унікальне, надзвичайне, успішне) [6; 9].

Семантика більшості ОІ тісно пов'язана з поняттям неправдоподібності. Неправдоподібний опис подій, явищ та фактів розглядається як неможливий, нереальний з точки зору здорового глузду. Неправдоподібності притаманна навмисність, і тому неправдоподібність слід відрізняти від "фактичної помилки", що може бути спричинена незнанням предмету або неувагою до його особливостей [7: 88].

Серед навмисних неправдоподібних номінацій, що використовуються з певною стилістичною метою, чітко виокремлюються прийоми гіперболи та літоти.

Гіпербола використовується для яскравого виділення у вигляді неправдоподібного перебільшення (настільки неправдоподібного, що виключається її буквально тлумачення [7: 90]) певних рис об'єкту або явища, що, у свою чергу, підсилює оцінку та іронію [7: 90; 14: 131]. Гіпербола є першим щаблем людського сприйняття. Метафора, у порівнянні з гіперболою, є більш пізньою формою сприйняття. Між гіперболою й метафорою лежать тисячоліття, протягом яких розумові процеси просунулися далеко, здійснюючи все більший вплив на безпосередні відчуття людини. Метафора спрямована на мислення і походить від гіперболи, стикаючись із нею усіма своїми гранями [15]. В ОІ гіперболічна номінація виражається, як правило, не прямо, а метафорично і, таким чином, семантичне перенесення полягає у нагнітанні значення ознаки до повної неправдоподібності: *mammoth* (велетенський), *lash/skewer* (критикувати), *man-/woman-eater* (чоловік/жінка, що має багато коханок/коханців), *do-or-die* (вирішальний, останній, коли на кін поставлено все) [6; 9].

Літоту іноді називають тропом, що є протилежним гіперболі (або навіть зворотною гіперболою [7: 91]), і у такому розумінні вона є прийомом семантичного перетворення, за допомогою якого маленькому надаються ознаки надмірно і неправдоподібно маленького. Отже, літота заснована на неправдоподібному ствердженні, а точніше – на неправдоподібному применшенні [7: 90-91]: *shrimp* (крихітка; нікчема), *runt* (коротун), *pea-brained* (дурний, розуму як у курки), *peanuts* (копійки, безцінь), *mite* (маля, малюк, крихітка (про дитину або якусь мініатюрну річ), *nitwit* (неук, дурень), *rugby* (хтось, хто не такий розумний, сильний тощо як інші люди у групі), *minnow* (дрібнота; карликова організація/підприємство) [6; 9]. Інше розуміння літоти пов'язане з навмисним послабленням у тексті класифікаційної ознаки або властивості ознаки, що має назву мейозис. Мейозис, на відміну від власне літоти, характеризується правдоподібним применшенням, що виражає навмисно стриману оцінку, розраховану на евфемістичний ефект. Мейозис досягається подвійним запереченням ознаки або присланням заперечення до слів і виразів, що мають негативне значення [7: 91; 16: 9]: *no-nonsense* (діловий, серйозний).

У межах корпусу ОІ виявлено також випадки синкретичного механізму формування значення ідіом – метафронімії [12: 318-321; 17; 18: 99-104]. Суть цього когнітивного механізму полягає у поєднанні метафоричного та метонімічного шляхів у процесі утворення актуального значення ОІ. ОІ такого типу представлені двоосновними лексемами, перший компонент яких зазнає метафоричного перетворення, а другий – метонімічного. Перший компонент є означенням другого та характеризує позначуваний об'єкт, суб'єкт або явище. Другий компонент є позначуваним та, відповідно, вказує на об'єкт, що характеризується. Значення другого компоненту формується переважно за допомогою синекдохи як різновиду метонімії та виражається соматизмами, що позначають частину тіла людини (-head(ed), -fingered, -tongued, -faced тощо): *empty-headed* – silly and not intelligent (пустоголовий; легковажний); *light-fingered* – likely to steal things (зłodійкуватий; нечистий на руку); *silver-tongued* – good at talking to people and making them like you, or persuading them to do what you want (улєсливий, красномовний); *sorehead* – someone who is unpleasant or angry in an unreasonable way (скиглий, буркотун); *featherbrained* – extremely silly (дурний, пустий, легковажний); *lion-hearted* – very brave (хоробрий, безстрашний); *loudmouth* – someone who talks too much and says offensive or stupid things (крикун); *mealy-mouthed* – not brave enough or honest enough to say clearly and directly what you really think (солодкомовний, нещирий; облєсливий); *pigheaded* – determined to do things the way you want and refusing to change your mind, even when there are good reasons to do so (впертий); *nitwit* – a silly person (неук, дурень); *open-handed* – generous and friendly (щєдрий); *redneck* – a person who lives in a country area of the US, is uneducated, and has strong unreasonable opinions (селюк); *butterfingers* – someone who often drops things they are carrying or trying to catch (роззява, гава; людина, в якій все з рук падає) [6; 9].

Отже, основними механізмами формування значення ОІ є метафора та метонімія. У випадках проблематичного розмежування зазначених шляхів транспозиції значення, слід застосовувати трансформаційний аналіз: у метафоричних номінаціях трансформація розгортання поновлює пропущені ланцюжки порівняння, а у метонімічній – поновлює пропущені ланцюжки синтагматичного асоціювання. Якщо ж трансформація виявляє ознаки обох зазначених шляхів, то можна говорити про гібридний або синкретичний механізм формування значення ОІ. У перспективі доцільним видається детальне дослідження саме синкретичного механізму формування семантики ідіоматичних одиниць різних структурних типів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мосейчук О. М. Системні та функціональні особливості англомовних однослівних ідіом (на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу) / Мосейчук О. М. : Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 235 с.
2. Трунов Д. Метонимическое мышление / Д. Трунов // Антропологические основания теоретического мышления : материалы научной конференции, 16-17 ноября 2004 г. – Екатеринбург : УГТУ-УПИ, 2005. – С. 173–176.
3. Беспалов Б. И. Типы и стили психологического мышления в связи с критериями научности психологических теорий / Б. И. Беспалов // Флогистон. – 1999. – Режим доступа : <http://flogiston.ru/articles/general/bespalov>.
4. Апресян Ю. Д. О работах И. Е. Аничкова по идиоматике / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. – 1989. – № 6. – С. 104–119.
5. Глазунова О. И. Логика метафорических преобразований / О. И. Глазунова. – СПб., 2000. – 190 с. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/glazunova-00.htm>
6. ABBY Lingvo 12, 2006 CD-ROM.
7. Москвин В. П. Русская метафора: очерк семиотической теории / В. П. Москвин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЛЕНАНД, 2006. – 184 с.
8. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа "Языки русской культуры". – 1996. – 295 с.
9. Longman Exam Coach Dictionary, 2005 CD-ROM.
10. Илюхина Н. А. Роль метонимии в интерпретации концептосферы "человек" (на материале ментальной модели "вместилище") / Н. А. Илюхина // Языкознание. – Самара : Издательство "Самарский университет", 2002. – № 3. – Режим доступа : <http://vestnik.ssu.samara.ru/gum/2002web3/yaz/200231601.html>
11. Якобсон Р. О. Два аспекта языка и два типа афатических нарушений / Р. О. Якобсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 110–132.
12. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd, 2006. – 830 p.
13. Panther K.-U. Metonymy as a usage event / Panther K.-U. // Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives / K.-U. Panther. – Berlin/New-York : Mouton de Gruyter, 2006. – P. 147–185.
14. Разлогова Е. Э. Стилистические фигуры в высказываниях с модальными словами / Е. Э. Разлогова // Вестник Московского университета. – Серия 9 (Филология). – 2005. – № 6. – С. 123–138.
15. Метафора – тень гиперболы, 2006. – Режим доступа : <http://repetitor.ucoz.ru/publ/1-1-0-12>.
16. Тахтарова С. С. Лингвопрагматическая категория мейозиса и средства ее выражения в современном немецком языке : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / С. С. Тахтарова. – Волгоград, 1999. – 21 с.
17. Goossens L. Metaphtonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action / L. Goossens // Cognitive Linguistics 1-3. – 1990. – P. 323–340.
18. Radden G. How metonymic are metaphors? /G. Radden // Metaphor and Metonymy at the Crossroads [ed. by A. Barcelona]. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2003. – P. 93–108.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2010 р

Сингаевская А. В., Мосейчук А. М. Когнитивные механизмы формирования семантики однословных идиом.

В статье рассматриваются когнитивные механизмы формирования семантики однословных идиом.

Выделены и проанализированы такие виды когнитивных механизмов как метафора, метонимия, синекдоха, металепсис, метафтонимия, гипербола и литота. Определена природа этих механизмов, их типичные когнитивные модели. Рассмотрено проблему их определения и разграничения, намечены пути ее решения.

Syngaivska A.V., Moseichuk O.M. The Cognitive Mechanisms of One-Word Idioms' Actual Meaning.

The paper seeks to provide the analysis of the cognitive mechanisms of one-word idioms' actual meaning. The paper both defines and classifies them into metaphor, metonymy, synecdoche, metalepsis, metaphonymy, hyperbole and litotes. The article analyses their nature as well as provides their typical conceptual mapping patterns. The authors try to solve the problem of their identification and differentiation.